

LBRIS

We know
books

Iosif Stalin
Omul de oțel

LITERA
București

Cuprins

Revoluție	7
Lungul drum către putere	25
Zvonuri de război	47
Catastrofă	69
Spre Berlin	99
Cronologie	133

Revoluție

Pe 12 iunie 1907, un jaf spectaculos a avut loc în piața Erevan din Tiflis (Tbilisi), capitala Georgiei, unul dintre ultimele teritorii încorporate în Imperiul Rus în secolul al XIX-lea. Un grup de 20 de militanți bolșevici au atacat cu bombe trăsura care transporta mii de ruble către Banca de Stat a Imperiului Rus și numeroasa gardă de soldați care o escorta. Profitând de confuzie, atacatorii au fugit cu prada. „Exproprierea“ din piața Erevan, așa cum au numit-o revoluționarii, a fost un succes. Un sfert de milion de ruble avea să ajungă în vistieria bolșevicilor.

Deși armeanul Simon Ter-Petrosian, alias Kamo, a condus asaltul, curând a devenit clar că principalul planificator din umbră al acestuia fusese georgianul Iosif Vissarionovici Djugașvili, în vârstă de 29 de ani, cunoscut mai bine sub pseudonimul Koba, după numele protagonistului romanului *Paricidul* al lui Alexander Kazbeghi, publicat în 1883. În acei ani, Djugașvili nu

adoptase încă porecla sub care avea să devină cunoscut în întreaga lume: Stalin.

Djușașvili era o figură în ascensiune în fracțiunea bolșevică a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Rusia (PSDMR), deoarece era genul de om de care Lenin și mulți alții credeau că are nevoie revoluția. Inteligent, muncitor și ambițios, Djușașvili combina omul de acțiune cu teoreticianul, fiind astfel foarte diferit de majoritatea liderilor bolșevici, simpli intelectuali ai revoluției, mulți dintre aceștia trăind într-un exil confortabil în afara Imperiului Rus și provenind, spre deosebire de el, din familii burgheze și înstărite. Însuflețit de o hotărâre neclintită, atât timp cât se afla la comandă, el nu renunța la scopul său până nu atingea obiectivele pe care și le propusese. Pe de altă parte, când situația o cerea, știa să fie suficient de flexibil pentru a-și schimba abordarea și liniile de acțiune. Un alt aspect apreciat de mulți dintre colegii săi era faptul că tânărul georgian nu ezita să subordoneze totul atingerii scopului propus, inclusiv viața oamenilor. În acest sens, el nu a luat în considerare posibilul cost uman al unui asalt asupra unui spațiu atât de aglomerat precum piața Erevan, o acțiune care s-a soldat cu 40 de morți și câteva zeci de răniți.

Georgianul a parcurs un drum lung și sinuos pentru a deveni unul dintre principalii lideri bolșevici ai secțiunii georgiene a PSDMR. Născut la Gori, un oraș aflat la aproximativ 70 de kilometri de Tiflis, 21 decembrie 1879 a fost considerată timp de decenii data oficială a venirii sale pe lume. Dar cercetările ulterioare, efectuate la începutul anilor 1990 în arhivele parohiale din Gori,

au arătat că această dată era eronată și că adevărata dată era 6 decembrie 1878. Este probabil ca Stalin să fi mințit inițial cu privire la data nașterii sale pentru a evita serviciul militar sau pentru a deruta poliția țaristă. Dar este greu să ne dăm seama de ce minciuna a fost menținută și în biografiile oficiale sovietice.

A fost al treilea copil al nefericitei căsnicii, derulată sub semnul sărăciei, dintre Ekaterina Gheladze, cunoscută sub numele de Keke, și Vissarion Djugașvili, căruia i se spunea Beso. Cei doi copii anteriori ai cuplului, Mihail și Gheorghii, au murit în copilărie, înainte ca Stalin să se nască. Tatăl, un cizmar violent și alcoolic, îl maltrata frecvent pe fiul lui, Soso, un diminutiv al numelui Iosif folosit în cercul său intim. Mama, pe de altă parte, marcată de pierderea celor doi copii născuți înainte, deși se pare că și ea a ridicat mâna asupra lui de mai multe ori, și-a copleșit fiul cu afecțiune și atenție și s-a străduit să îi ofere un viitor mai bun. Iar acest viitor, în cazul unui copil de origine modestă în Goriul de atunci, presupunea în mod necesar ca școala religioasă a orașului să suporte costurile educației sale. Keke visa, de altfel, ca fiul ei să devină preot.

În jurul vârstei de șase ani, Soso a contractat variolă, o boală care era adesea fatală la acea vreme, mai ales în cazul copiilor mici. În cele din urmă, a supraviețuit, iar singurele cicatrici rămase au fost semnele de pe față, ulterior îndepărtate cu sânge și de serviciile de machiaj și de propagandă sovietice în fotografii și în filme. Cam în aceeași perioadă, situația economică deja precară a familiei s-a înrăutățit, deoarece afacerea tatălui lui

a trebuit să fie închisă din cauza concurenței din partea producției industriale emergente. Ca urmare, în 1884, Beso a fost nevoit să plece la Tiflis pentru a lucra într-o fabrică de pantofi.

În ciuda eforturilor sale, Keke nu l-a putut ține pe Soso departe de viața de stradă, unde bandele de copii își stabileau propriile reguli și obiceiuri fără supravegherea adulților. Inițierea în viața de stradă pentru un copil supraprotejat cum era el trebuie să fi fost grea la început. Dar, fără îndoială, aceasta a contribuit la formarea caracterului său, deoarece, în cele din urmă, a reușit să se impună printre tovarășii săi.¹ După cum a explicat mai târziu Kote Ciarkviani, un coleg de clasă din copilărie, deși „înainte de a se înscrie la școală nu trecea o zi fără să îl lovească cineva, iar apoi fie se ducea acasă plângând, fie se bătea cu altcineva“, a fost recunoscut mai târziu pentru curajul său de a se ridica în fața copiilor mai mari și mai puternici.

În timp ce, pentru colegii săi era un copil curajos și hotărât, care nu se ferea de certuri frecvente, față de adulți se comporta așa cum aceștia se așteptau de la el. La biserică s-a dovedit a fi un copil docil și devotat, calități care, împreună cu inteligența sa, au atras curând atenția preoților. În vara lui 1888 i s-a oferit admiterea la școala eparhială din Gori și, în plus, o mică alocație de trei ruble pe lună.

Soso aproape a întrerupt școala când tatăl său, în ciuda opoziției ferme a lui Keke, l-a forțat să meargă

¹ Service, Robert. 2006. *Stalin. Una biografia*. Madrid: Siglo XXI, p. 20.

să lucreze la fabrica de pantofi din Tiflis. Acolo a avut primul contact cu condițiile îngrozitoare de care aveau parte muncitorii. Femeie încăpățânată și cu o voință puternică, mama sa a reușit, cu ajutorul preoților din Gori, să îl convingă pe Beso să îi permită lui Soso să se întoarcă la școală. Acest episod nu a reușit decât să îl îndepărteze și mai mult pe Beso de familie, el murind singur și alcoolic în 1909.

La vârsta de 12 ani, un accident aproape l-a costat viața, când, lovit de o mașină, a fost grav rănit. S-a recuperat destul de ușor, dar brațul stâng i-a rămas mai scurt în timp și mai puțin mobil, iar mersul i-a fost și el afectat. Ca un alt semn al tăriei sale de caracter, și-a depășit problemele emoționale și a continuat să se bată pe stradă și să meargă la școală. În acești ani, a devenit din ce în ce mai interesat de literatura georgiană și l-a descoperit pe unul dintre eroii adolescenței și ai tinereții sale, Koba, pe care l-am menționat deja. În ultimii ani de școală la Gori, prin 1893 sau 1894, a adoptat pseudonimul Koba și a început să scrie poezii.

În vara lui 1894 și-a încheiat studiile cu note excelente și un comportament exemplar, ceea ce i-a adus un loc la Seminarul din Tiflis. Spre deosebire de Gori, care era populat în majoritate de georgieni, Tiflis era un oraș multicultural în care, în afară de georgieni, trăiau și alte comunități etnice, precum armenii și rușii. Acolo a avut primul său contact cu realitatea multiculturală a Imperiului Rus. Nici seminarul nu semăna cu școala din Gori. Limba rusă era mai folosită decât cea georgiană, numeroase lecturi erau interzise, iar disciplina era de

fier în comparație cu cea de la școala din orașul natal. Ani mai târziu, pe 13 decembrie 1931, Stalin i-a povestit lui Emil Ludwig (scriitor și jurnalist german de origine elvețiană) despre perioada petrecută la seminar:

Nu am devenit nicidecum socialist, așa cum se pretinde, la vârsta de șase ani, nici măcar la vârsta de zece ani, ca urmare a cine știe cărui impuls interior. [...] Abia când eram la seminar m-am îndreptat, prin opoziție, spre acest regim. [...] Dimineața, la ora nouă, eram chemați la ceai; dar, când ne întorceam, la nouă și jumătate, ne percheziționaseră deja toate sertarele. Și, la fel ca hârtiile noastre, ne-au maltratată și inimile. [...] Acolo am început să mă pregătesc pentru protest. Când primele grupuri ilegale de marxiști ruși au ajuns în Caucaz, am început să le îndrăgesc scrierile.¹

Cu toate acestea, în primul an, Djugașvili a obținut cele mai mari note la toate disciplinele. Dar în anii următori atitudinea sa față de studii și față de conducerea seminarului s-a schimbat. S-a revoltat împotriva a ceea ce el considera a fi abuzuri și a început să citească lucrări interzise seminariștilor, fie ele de natură naționalistă, fie de natură politică. De asemenea, a reușit să publice câteva poezii în limba georgiană în reviste literare. Acestea aveau un caracter puternic naționalist, dar nu mergeau

¹ Ludwig, Emil. 2011. *Tres dictadores: Hitler, Mussolini y Stalin. Y un cuarto: Prusia*. Barcelona: Acantilado, p. 99.

atât de departe încât să susțină independența Georgiei, ceea ce i-ar fi creat probleme cu autoritățile. În acei ani a intrat în contact și cu diverse cercuri naționaliste și de stânga georgiene. La fel ca mare parte a stângii georgiene, Djugașvili a renunțat la apărarea independenței Georgiei și a îmbrățișat ideea că pentru Georgia și celelalte naționalități cea mai bună soluție ar fi fost crearea în Rusia a unui nou stat, liber de opresiunea țaristă, care să garanteze drepturile lingvistice și naționale ale minorităților sale. Prin august 1898 s-a alăturat Partidului Social Democrat al Muncitorilor din Rusia (PSDMR), care fusese fondat la Minsk în același an.

Dedicat activității politice

Ultimul curs la seminar a fost un punct de cotitură în viața tânărului Djugașvili. După ce și-a pierdut credința, s-a îndepărtat și de poezie. Hotărât să se dedice pe deplin activității politice, în mai 1899, cu doar câteva luni înainte de a-și termina studiile, a părăsit seminarul. Ani mai târziu, a susținut că fusese exmatriculat pentru că distribuise propagandă revoluționară, dar, potrivit lui Robert Service și altor biografi, a plecat de bunăvoie.

Datorită unor prieteni, în decembrie 1899 s-a alăturat Observatorului din Tiflis. Sarcinile sale nu erau complexe, lăsându-i timp să citească și să se implice în activități propagandistice în rândul muncitorilor. În martie 1901 a trebuit să își părăsească mica locuință de la Observator pentru a evita o posibilă arestare de către

Ohrana, poliția politică țaristă. Din acel moment, viața lui Djugașvili a devenit o succesiune de arestări, închisori, exiluri, evadări și perioade petrecute în clandestinitate și sub nume false.

Cu toate acestea, personalitatea sa puternică și ambițiile sale, precum și opoziția față de linia urmată de majoritatea din comitet au atras ostilitatea unora dintre membrii acestuia, așa că a plecat la Batumi, un oraș din sudul Georgiei. La începutul lui 1902, în întreaga țară au izbucnit demonstrații, iar una dintre acestea a dus la uciderea a 15 muncitori de către poliție. Ohrana a decis să acționeze pentru a împiedica situația să scape de sub control, iar de data aceasta Djugașvili a fost arestat în aprilie.

În timp ce se afla în captivitate, în PSDMR a avut loc o scindare care urma să aibă consecințe importante în deceniile următoare. La cel de-al doilea congres al partidului, care a avut loc la Londra în august 1903, au apărut două curente vădit opuse, deși acestea nu s-au rupt complet unul de altul: menșevicii, conduși de Iulii Martov, care susțineau o linie de acțiune social-democrată, și bolșevicii, conduși de Vladimir Ilici Ulianov (Lenin), care favorizau o dictatură a proletariatului condusă de un nucleu de revoluționari profesioniști.

Djugașvili a petrecut un an și jumătate în detenție, fără proces, în închisorile din Batumi și Kutaisi, până când, în august 1903, a fost trimis la Novaia Uda, în Siberia Centrală, unde a ajuns în noiembrie. La începutul lui 1904, a doua sa încercare de evadare a fost încununată de succes. După câteva săptămâni, a reușit să se

întoarce la Tiflis. Acolo, camarazii săi din ramura bolșevică, la care aderase de la început, i-au făcut o primire rece. Mult timp în dezacord cu unii dintre ei, el se îndepărtase și de linia oficială bolșevică în anumite chestiuni, susținând, de exemplu, crearea unui partid marxist georgian autonom față de PSDMR. Pentru a fi acceptat din nou, Djugașvili nu a avut de ales decât să-și scrie propriul „Credo”, un text autocritic, din care 70 de exemplare au fost distribuite printre marxiștii georgieni. O pedeapsă amară pentru cineva atât de mândru cum era el. Cu toate acestea, el nu va uita niciodată această umilință și, odată ajuns la putere, și-a trimis agenții să distrugă orice copie din „Credo” rămasă – un obiectiv atins.

Această înfrângere politică nu l-a descurajat pe Djugașvili. El a continuat să rămână ferm pe pozițiile sale politice, în special cu privire la necesitatea ca bolșevismul să ia în considerare cererile popoarelor nonruse. Din ce în ce mai încrezător în sine, a început să scrie articole pentru ziarul clandestin *Proletariatis Brdzola*.

În 1905, o revoltă populară spontană a izbucnit în întregul Imperiu Rus ca urmare a tulburărilor generalizate și a înfrângerii Rusiei de către Japonia în Războiul Ruso-Japonez (1904–1905). Această izbucnire i-a surprins atât pe bolșevici, cât și pe menșevici, dar aceștia s-au alăturat în cele din urmă revoluției. În Caucaz, Djugașvili a desfășurat o activitate revoluționară intensă. Se părea că domnia dinastiei Romanov, veche de secole, va lua sfârșit în cursul aceluși an. Încolțit, în octombrie, țarul Nicolae al II-lea a promulgat Manifestul din octombrie, un document în care era de acord să introducă